

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

_____ В.С.Наконечний

(підпис, ініціали, прізвище)

" ____ " _____ 20 ____ року

Глєбова О.І.

ЛЕКЦІЯ № 6

з навчальної дисципліни

Екологія

Тема № 6 Сутність екологічної експертизи. Екологічний аудит.

Навчальний час – 2 (академ.) години.

*Для студентів інституту (факультету)
телекомунікації, інформаційні мережі
зв'язку, інформаційна безпека,
менеджмент*

Навчальна та виховна мета:

- 1. Розкрити сутність екологічної експертизи та екологічного аудиту. Навчити визначати ступінь екологічної безпеки і оцінювати вплив діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища.*
- 2. Виховати у студентів бажання приймати участь у екологічних експертизах і аудитах.*

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри

“ ____ ” _____ 2014 року Протокол № ____

Київ – 2014

Зміст

Вступ.

1. Сутність екологічної експертизи
2. Форми екологічної експертизи
3. Порядок проведення екологічної
4. Екологічний аудит. Основні терміни і визначення

Заключна частина.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. В.С. Джигерей; В.М. Сторожук, Р.А. Япюк. "Основи екології та навколишнього середовища" Львів "Афіша" 2000 р.
2. Білявський Г.О. Фурдуй Р.С. Костіков І.Ю. Основи екології,-К; Либідь, 2004 р.
3. Білявський Г.О. Бутченко Л.І. "Основи екології теорія та практика"- К; Лібра, 2006 р.
4. А.К. Запольський, А.І. Салюк "Основи екології". Київ "Вища освіта" 2001 р.
5. Е. А. Кріксунов, В.В. Пасічник, А.П. Сидорин «Екологія»
6. Видавничий будинок «Дрохва» 1995

Наочні посібники

Схеми та наочний роздатковий матеріал

Завдання на самостійну роботу

Написання рефератів за заданою темою

старший викладач кафедри БЖД та ОП _____ О.І. Глебова

Заняття проведені		
№ навч. групи	Дата	Час

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри _____
 _____ В.С. Наконечний
 " ____ " _____ 2014 року

ПЛАН
ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ
з навчальної дисципліни
Екологія

Вид заняття: *лекція*

Тема : № 6 Сутність екологічної експертизи. Екологічний аудит.

Метод проведення заняття усне викладення

Навчальна група (курс) 1

Час: 2 (академічні) години

Місце проведення: аудиторія 2- Г

Навчальна та виховна мета:

1. *Розкрити сутність екологічної експертизи та екологічного аудиту. Навчити визначати ступінь екологічної безпеки і оцінювати вплив діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища.*
2. *Виховати у студентів бажання приймати участь у екологічних експертизах і аудитах.*

Навчально-матеріальне забезпечення наочні посібники

Навчальна література:

1. В.С. Джигерей; В.М. Сторожук, Р.А. Япюк. "Основи екології та навколишнього середовища" Львів "Афіша" 2000 р.
2. Білявський Г.О. Фурдуй Р.С. Костіков І.Ю. Основи екології,-К; Либідь, 2004 р.
3. Білявський Г.О. Бутченко Л.І. "Основи екології теорія та практика"- К; Лібра, 2006 р.
4. А.К. Запольський, А.І. Салюк "Основи екології". Київ "Вища освіта" 2001 р.
5. Е. А. Кріксунов, В.В. Пасічник, А.П. Сидорин "Екологія"
6. Видавничий будинок «Дрохва» 1995

План проведення заняття

№ з/п	Навчальні питання, та короткий їх зміст	Час хв	Дії викладача та тих, що навчаються
I	<p>Вступ</p> <p>1. Прийом навчальної групи. Попередня тема “ Соціально - культурні та економіко - технологічні стратегії екобезпечного розвитку України ” Сьогоднішня тема “Сутність екологічної експертизи. Екологічний аудит.”</p> <p><u>Питання 1 Сутність екологічної експертизи</u></p> <p>Основними завданнями екологічної експертизи є:</p> <p>1) визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;</p> <p>2) організація комплексної, науково - обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;</p> <p>3) встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства, санітарних норм, будівельних норм і правил;</p> <p>4) оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища, здоров'я людей і якість природних ресурсів;</p> <p>5) оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища і здоров'я людей;</p> <p>б) підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.</p> <p>Основними принципами екологічної експертизи є:</p> <p>1) гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища;</p> <p>2) збалансованість екологічних,</p>	<p>18</p> <p>18</p>	<p>Перевірка наявності студентів та готовність їх до заняття.</p> <p>Нагадую тему попереднього заняття та пов'язую його з сьогоднішнім заняттям.</p> <p>Актуальність заняття.</p> <p>Оголошую тему, мету</p>

<p>II</p>	<p>економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів та врахування громадської думки;</p> <p>3) наукова обґрунтованість, незалежність, об'єктивність, комплексність, варіантність, превентивність, гласність;</p> <p>4) екологічна безпека, територіально-галузева і економічна доцільність реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності;</p> <p>5) державне регулювання;</p> <p>6) законність.</p> <p><u>Питання 2 Форми екологічної експертизи</u></p> <p>В Україні здійснюються такі види експертизи:</p> <p>державна;</p> <p>громадська;</p> <p>інші екологічні експертизи.</p> <p>Висновки державної екологічної експертизи є обов'язковими для виконання. Приймаючи рішення щодо подальшої реалізації об'єктів екологічної експертизи, висновки державної екологічної експертизи враховуються нарівні з іншими видами державних експертиз.</p> <p>Висновки громадської та іншої екологічної експертизи мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані при проведенні державної екологічної експертизи, а також при прийнятті рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.</p> <p>Експерт державної екологічної експертизи має право:</p> <p>1) одержувати на його вимогу відомості та матеріали, необхідні для проведення екологічної експертизи;</p> <p>2) ставити питання про відхилення поданих на екологічну експертизу матеріалів, які не відповідають вимогам природоохоронного</p>	<p>18</p>	<p>заняття та навчальні питання.</p> <p>Оголошую порядок проведення заняття.</p> <p>Матеріал викладати у темпі, що дозволяє вести записи, основні положення, визначення.</p> <p>Даю під запис за необхідністю визначений матеріал.</p> <p>Пояснюю слайди, що</p>
-----------	---	-----------	--

<p>III</p>	<p>законодавства, екологічним стандартам і нормативам та врахування яких потребує додаткових досліджень, пошукових робіт чи виділення додаткових капіталовкладень;</p> <p>3) вносити пропозиції про залучення до проведення екологічної експертизи висококваліфікованих спеціалістів, науковців, створення належної матеріально-технічної та інформаційної бази;</p> <p>4) на викладення особистої думки щодо висновків проведеної екологічної експертизи.</p> <p><u>Питання 3. Порядок проведення екологічної</u></p> <p>Державна екологічна експертиза проводиться шляхом:</p> <p>1) аналізу і оцінки об'єктів екологічної експертизи – групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів чи спеціалізованих установ і організацій органів Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Міністерства охорони здоров'я України;</p> <p>2) еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи - спеціально створюваними комісіями із залученням фахівців - практиків та науковців інших підприємств, установ і організацій;</p> <p>3) створення Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України спільно з іншими органами державної виконавчої влади міжгалузевих експертних комісій;</p> <p>4) залучення на договірних засадах інших спеціалізованих організацій для попереднього експертного розгляду та</p>	<p>18</p>	<p>демонструються.</p> <p>За необхідності наводжу приклади з практики.</p> <p>Короткий висновок першого питання.</p> <p>Нагадую тему заняття її зміст (навчальні питання).</p>
------------	---	-----------	--

	<p>підготовки відповідних пропозицій.</p> <p>Процедура проведення екологічної експертизи передбачає:</p> <p>1) перевірку наявності та повноти необхідних матеріалів і реквізитів на об'єкти екологічної експертизи та створення еколого-експертних комісій (груп) відповідно до вимог законодавства (підготовча стадія);</p> <p>2) аналітичне опрацювання матеріалів екологічної експертизи, в разі необхідності натурні обстеження і проведення на їх основі порівняльного аналізу і часткових оцінок ступеня екологічної безпеки, достатності та ефективності екологічних обґрунтувань діяльності об'єктів екологічної експертизи (основна стадія);</p> <p>3) узагальнення окремих експертних досліджень одержаної інформації та наслідків діяльності об'єктів експертизи, підготовку висновку екологічної експертизи та подання його заінтересованим органам і особам (заклучна стадія).</p>		<p>Визначаю ступінь досягнення мети заняття. (Визначаю позитивні сторони заняття та загальні недоліки)</p>
<p>VI</p>	<p><u>Питання 4. Екологічний аудит.</u></p> <p><u>Основні терміни і визначення.</u></p> <p><u>Мета екоаудита</u> контроль вірогідності видаваної підприємством екологічної інформації; перевірка відповідності об'єкта екологічним вимогам; оцінка існуючої системи керування навколишнього середовища і здоров'я працівників; оцінка ризиків від регульованих і не регульованих впливів на середовище.</p> <p><u>Форми екоаудита:</u> добровільний екоаудит, проведений з ініціативи</p>	<p>18</p>	<p>Відповідаю на запитання студентів</p>

	<p>підприємства; обов'язковий екоаудит, проведений по спеціальному дозволу державних органів, наполяганню акціонерів або населення прилеглих районів.</p> <p><u>Об'єкти екоаудита:</u> сировина, продукти харчування, харчоблоки, технологічні процеси, продукція, викиди в атмосферу, стічні води, відходи, засоби індивідуального і колективного захисту, екологічний паспорт підприємства.</p> <p>Завдання на самостійну підготовку – реферати за темою лекції.</p>		<p>Видаю завдання на самостійну підготовку</p> <p>Оголошую тему, час і місце проведення заняття</p>
--	---	--	---

старший викладач кафедри БЖД та ОП _____ О.І. Глебова

1. Сутність екологічної експертизи.

Екологічна експертиза в Україні - вид науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Метою екологічної експертизи є запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, а також оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах.

Основними завданнями екологічної експертизи є:

1) визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;

2) організація комплексної, науково - обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;

б) встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства, санітарних норм, будівельних норм і правил;

7) оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища, здоров'я людей і якість природних ресурсів;

8) оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища і здоров'я людей;

б) підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

Об'єктами екологічної експертизи є:

проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів; перед проекти і, проектні матеріали;

документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів, речовин, продукції, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на стан навколишнього природного середовища, створення загрози здоров'ю людей.

Екологічній експертизі можуть підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих

населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, що мають значний

негативний вплив на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей.

Військові, оборонні та інші об'єкти, інформація про які становить державну таємницю, підлягають екологічній експертизі відповідно до цього Закону „Про екологічну експертизу" та інших спеціальних законодавчих актів України.

Суб'єктами екологічної експертизи є:

1) Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, його органи на місцях, створювані ними спеціалізовані установи, організації та еколого-експертні підрозділи чи комісії,

2) органи та установи Міністерства охорони здоров'я України - в частині, що стосується експертизи об'єктів, які можуть негативно впливати чи впливають на здоров'я людей;

3) інші державні органи, місцеві Ради народних депутатів і органи виконавчої влади на місцях відповідно до законодавства;

4) громадські організації екологічного спрямування чи створювані ними спеціалізовані формування;

5) інші установи, організації та підприємства, в тому числі іноземні юридичні і фізичні особи, які залучаються до проведення екологічної експертизи;

6) окремі громадяни в порядку, передбаченому Законом України „Про екологічну експертизу” та іншими актами законодавства.

Основними принципами екологічної експертизи є:

5) гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища;

6) збалансованість екологічних, економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів та врахування громадської думки;

7) наукова обґрунтованість, незалежність, об'єктивність, комплексність, варіантність, превентивність, гласність;

8) екологічна безпека, територіально-галузева і економічна доцільність реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності;

7) державне регулювання;

8) законність.

До документації на об'єкти екологічної експертизи додаються обґрунтування щодо забезпечення екологічної безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності з комплексною еколого-економічною оцінкою існуючого чи передбачуваного впливу на стан навколишнього природного середовища, оцінкою екологічного ризику і небезпеки для здоров'я людей та з альтернативними прогнозними варіантами зменшення цих впливів.

Особи, які передають документацію на об'єкти екологічної експертизи, в разі

необхідності організують і фінансують проведення додаткових досліджень, пошукових і експертних робіт, забезпечують гласність і враховують громадську думку щодо запланованої чи здійснюваної діяльності, гарантують достовірність попередньої оцінки впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людей, що відображається в Заяві про екологічні наслідки діяльності.

Замовники екологічної експертизи об'єктів, що в процесі реалізації (будівництва, експлуатації тощо) можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, зобов'язані оголосити через засоби масової інформації про проведення екологічної експертизи у спеціальній Заяві про екологічні наслідки діяльності.

Еколого-експертні органи чи формування після завершення екологічної експертизи повідомляють про її висновки через засоби масової інформації.

Участь громадськості в процесі екологічної експертизи

З метою врахування громадської думки суб'єкти екологічної експертизи проводять публічні слухання або відкриті засідання. Участь громадськості в процесі екологічної експертизи може здійснюватись шляхом виступів у засобах масової інформації, подання письмових зауважень, пропозицій і рекомендацій, включення представників громадськості до складу експертних комісій, груп по проведенню громадської екологічної експертизи.

Підготовка висновків екологічної експертизи і прийняття рішень щодо подальшої реалізації (використання, застосування, експлуатації тощо) об'єкта екологічної експертизи здійснюються з урахуванням громадської думки.

2. Форми екологічної експертизи

В Україні здійснюються такі види експертизи:
державна;
громадська;
інші екологічні експертизи.

Висновки державної екологічної експертизи є обов'язковими для виконання. Приймаючи рішення щодо подальшої реалізації об'єктів екологічної експертизи, висновки державної екологічної експертизи враховуються нарівні з іншими видами державних експертиз.

Висновки громадської та іншої екологічної експертизи мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані при проведенні державної екологічної експертизи, а також при прийнятті рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

Державна екологічна експертиза

Державна екологічна експертиза організується і проводиться еколого-експертними підрозділами, спеціалізованими установами, організаціями або спеціально створюваними комісіями Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Міністерства охорони здоров'я України, їх органів на місцях із залученням інших органів державної виконавчої влади.

До проведення державної екологічної експертизи можуть у встановленому порядку залучатися фахівці інших установ, організацій і підприємств, а також експерти міжнародних організацій.

Здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України і Міністерства охорони здоров'я України.

Проведення додаткових державних екологічних експертиз здійснюється за ініціативою заінтересованих осіб на підставі договору про надання еколого-експертних послуг або за рішеннями Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад народних депутатів чи їх виконавчих комітетів.

Державній екологічній експертизі підлягають:

- 1) державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей народного господарства;
- 2) проекти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування, схем генеральних планів промислових вузлів, схем розміщення підприємств у промислових вузлах районах, схем упорядкування промислової забудови, інша передпланова і перед проектна документація;
- 3) інвестиційні проекти, техніко-економічні обґрунтування і розрахунки, проекти і робочі проекти на будівництво нових та розширення, реконструкцію, технічне переозброєння діючих підприємств, документація по перепрофілюванню, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, в тому числі військового та оборонного призначення;
- 4) проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі забезпечення екологічної (в тому числі радіаційної) безпеки, охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, діяльності, що може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;
- 5) документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів і речовин (у тому числі тих, що закупаються за кордоном), які можуть створити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу та здоров'ю людей.

Відповідно до рішень Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад народних депутатів чи їх виконавчих комітетів державній екологічній експертизі можуть підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, в тому числі військового та оборонного призначення, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей.

В документації на об'єкти державної екологічної експертизи повинні передбачатися:

- 1) комплексна еколого-економічна оцінка впливу запланованої чи здійснюваної діяльності на стан навколишнього природного середовища, використання і відтворення природних ресурсів, здоров'я населення, оформлена у вигляді окремого тому (книги, розділу) документації і Заяви про екологічні наслідки діяльності;
- 2) обґрунтування впровадження сучасних, досконалих нематеріало- і неенергоємних, мало- і безвідхідних технологічних процесів;
- 3) забезпечення комплексної переробки, утилізації і ефективного використання відходів виробництва;
- 4) заходи щодо економії водних ресурсів, забезпечення ефективної очистки всіх видів стічних вод, а також їх використання для технічних потреб без скидання цих вод у природні водостоки і водойми;

5) дієвість і досконалість передбачуваних заходів щодо охорони атмосферного повітря від забруднення;

б) забезпечення збереження, охорони і відтворення об'єктів рослинного і тваринного світу та природно-заповідного фонду;

7) забезпечення захисту населення і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу антропогенних фізичних, хімічних та біологічних факторів.

Документація, що подається на об'єкти державної екологічної експертизи, повинна бути у встановленому порядку погоджена з заінтересованими органами та містити оцінку можливих соціальних наслідків.

Замовники державної екологічної експертизи зобов'язані підготувати Заяву про екологічні наслідки діяльності та матеріали, на яких вона ґрунтується.

Громадська екологічна експертиза

Громадська екологічна експертиза може здійснюватися в будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування, за ініціативою громадських організацій чи інших громадських формувань.

Громадська екологічна експертиза може здійснюватися одночасно з державною екологічною експертизою шляхом створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань.

Інші екологічні експертизи

Інші екологічні експертизи можуть здійснюватися за ініціативою заінтересованих юридичних і фізичних осіб на договірній основі із спеціалізованими еколого-експертними органами і формуваннями.

Примірний договір про надання еколого-експертних послуг затверджується Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

Державне регулювання та управління в галузі екологічної експертизи

До відання Верховної Ради України в галузі екологічної експертизи належить:

- 1) законодавче регулювання відносин у галузі екологічної експертизи;
- 2) визначення основних принципів і порядку здійснення державної, громадської та інших екологічних експертиз;
- 3) вирішення інших питань у галузі екологічної експертизи.

До відання Верховної Ради Автономної Республіки Крим у порядку, встановленому

цим Законом та іншими актами законодавства, належить:

- 1) координація діяльності суб'єктів екологічної експертизи;

- 2) здійснення контролю за дотриманням законодавства про екологічну експертизу;
- 3) вирішення інших питань у галузі екологічної експертизи у межах своєї компетенції.

Державне управління в галузі екологічної експертизи здійснюють Кабінет Міністрів України,

Уряд Автономної Республіки Крим, місцеві Ради народних депутатів, органи виконавчої влади на місцях, Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України як спеціально уповноважений орган у цій галузі і його органи на місцях, а також органи та установи Міністерства охорони здоров'я України та інші органи державної виконавчої влади відповідно до законодавства України.

Кабінет Міністрів України в галузі екологічної експертизи:

1) призначає проведення державної екологічної експертизи екологічних ситуацій та діючих об'єктів і комплексів, негативний вплив яких на стан навколишнього природного середовища поширюється або може поширюватися за межі однієї області чи за межі Автономної Республіки Крим;

2) призначає проведення додаткової державної екологічної експертизи об'єктів екологічної експертизи;

3) визначає порядок передачі документації на державну екологічну експертизу;

4) затверджує перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку;

5) здійснює й інші функції в галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.

Уряд Автономної Республіки Крим у порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами:

1) приймає рішення про проведення державної екологічної експертизи екологічних ситуацій та діючих об'єктів і комплексів, негативний вплив яких на стан навколишнього природного середовища поширюється за межі одного району;

2) призначає проведення додаткової державної екологічної експертизи об'єктів екологічної експертизи;

3) вирішує інші питання у галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.

Місцеві Ради народних депутатів в межах відповідної території у порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами:

1) приймають рішення і організують у разі необхідності проведення екологічної експертизи;

2) визначають граничні розміри відрахувань на проведення екологічних експертиз з відповідних позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища;

3) координують діяльність суб'єктів екологічної експертизи;

4) сприяють інформуванню населення про результати екологічних експертиз;

5) здійснюють контроль за дотриманням вимог законодавства про екологічну експертизу;

6) вирішують інші питання у галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.

Окремі повноваження щодо регулювання відносин у галузі екологічної експертизи місцеві Ради народних депутатів можуть делегувати своїм виконавчим комітетам.

До відання Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України і його органів на місцях належить:

- 1) здійснення державної екологічної експертизи, в тому числі додаткової;
- 2) затвердження у встановленому порядку нормативно-технічних та інструктивно-методичних документів у галузі екологічної експертизи;
- 3) формування системи і структури експертних підрозділів у складі Міністерства та його органів на місцях;
- 4) створення у встановленому порядку спеціалізованих установ і організацій, необхідних для науково-технічного забезпечення державної екологічної експертизи;
- 5) залучення спеціалістів і науковців до проведення державної екологічної експертизи;
- 6) здійснення заходів щодо забезпечення еколого-експертних підрозділів, установ і організацій висококваліфікованими фахівцями, вдосконалення експертної діяльності, форм і методів еколого-експертного аналізу та оцінки об'єктів екологічної експертизи;
- 7) координація еколого-експертної діяльності, здійснення методичного керівництва з питань проведення екологічної експертизи незалежно від її форм;
- 8) узагальнення практики проведення екологічної експертизи, застосування новітніх форм і методів еколого-експертного аналізу та оцінки;
- 9) здійснення інших функцій у галузі екологічної експертизи відповідно до законодавства України.

Компетенція статутних органів об'єднань громадян та інших громадських формувань у галузі екологічної експертизи визначається їх статутними документами відповідно до законодавства України. Експертні та консультативні ради екологічної експертизи можуть утворюватися на добровільних засадах при державних еколого-експертних органах, об'єднаннях громадян та інших формуваннях з працівників науково-дослідних установ, вузів, висококваліфікованих спеціалістів - практиків народного господарства, представників громадськості та засобів масової інформації. Типове положення про експертні та консультативні ради екологічної експертизи затверджується Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

Статут експерта екологічної експертизи, права та обов'язки замовників екологічної експертизи

Експертом екологічної експертизи може бути спеціаліст, який має вищу освіту, відповідну спеціальність, кваліфікацію і професійні знання, володіє навичками аналізу експертної інформації і методикою еколого-експертної оцінки, а також має практичний досвід у відповідній галузі не менше трьох років.

Експерт державної екологічної експертизи має право:

4) одержувати на його вимогу відомості та матеріали, необхідні для проведення екологічної експертизи;

5) ставити питання про відхилення поданих на екологічну експертизу матеріалів, які не відповідають вимогам природоохоронного законодавства, екологічним стандартам і нормативам та врахування яких потребує додаткових досліджень, пошукових робіт чи виділення додаткових капіталовкладень;

б) вносити пропозиції про залучення до проведення екологічної експертизи

вискокваліфікованих спеціалістів, науковців, створення належної матеріально-технічної та інформаційної бази;

4) на викладення особистої думки щодо висновків проведеної екологічної експертизи.

Експерт екологічної експертизи зобов'язаний:

1) дотримувати встановлених строків та порядку здійснення екологічної експертизи, норм і вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки;

2) забезпечувати всебічне, комплексне, об'єктивне, якісне і ефективне проведення екологічної експертизи;

3) своєчасно готувати обґрунтовані та об'єктивні висновки;

4) обґрунтовувати пропозиції про повернення документації на об'єкти екологічної експертизи на доопрацювання;

5) вносити відповідні пропозиції щодо вдосконалення форм і методів проведення екологічної експертизи;

б) заявляти самовідвід за наявності особистої заінтересованості щодо конкретного об'єкта екологічної експертизи.

Незалежність експерта екологічної експертизи забезпечується:

1) проведенням екологічної експертизи у встановленому законодавством порядку;

2) виконанням еколоґо-експертних функцій відповідно до вимог законодавства незалежно від розпоряджень посадових осіб державних органів, об'єднань громадян та інших формувань;

3) свободою вибору форм і методів еколоґо-експертного аналізу і оцінки та викладення особистої думки з питань проведеного аналізу;

4) заборорою втручатися будь-кому в проведення екологічної експертизи, за винятком випадків порушення експертом вимог законодавства;

5) захистом порушених прав експерта у встановленому законодавством порядку. Замовники екологічної експертизи мають право:

1) порушувати відповідні клопотання та одержувати консультації;

2) надавати суб'єктам екологічної експертизи письмові чи усні пояснення, зауваження,

пропозиції щодо об'єктів екологічної експертизи чи з окремих їх рішень та обґрунтувань;

3) знайомитися з висновками екологічної експертизи;

4) клопотати про проведення додаткової екологічної експертизи;

5) одержувати інформацію про хід проведення екологічної експертизи;

б) здійснювати й інші функції в галузі екологічної експертизи в порядку, встановленому законодавством.

Замовники екологічної експертизи зобов'язані:

1) подавати на екологічну експертизу необхідні матеріали на об'єкти екологічної експертизи і висновки щодо попередньої оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище, здоров'я людей;

2) сприяти суб'єктам екологічної експертизи в об'єктивному і комплексному розгляді об'єктів екологічної експертизи та їх науково обґрунтованій оцінці;

3) надавати суб'єктам екологічної експертизи необхідні додаткові відомості та матеріали;

4) своєчасно вносити до документації на об'єкти екологічної експертизи необхідні корективи і зміни, що не потребують конструктивних досліджень і розрахунків, оплачувати виконані еколоґо-експертні роботи згідно з договорами;

5) виконувати вимоги висновків екологічної експертизи;

б) вирішувати інші питання відповідно до законодавства України.

3. Порядок проведення екологічної експертизи

Процедура проведення екологічної експертизи передбачає вирішення еколоґо- експертними органами чи формуваннями завдань експертного дослідження і оцінку об'єктів екологічної експертизи, підготовку обґрунтованого об'єктивного еколоґо-експертного висновку.

Процедура проведення екологічної експертизи передбачає:

1) перевірку наявності та повноти необхідних матеріалів і реквізитів на об'єкти

екологічної експертизи та створення еколоґо-експертних комісій (груп) відповідно до вимог законодавства (підготовча стадія);

4) аналітичне опрацювання матеріалів екологічної експертизи, в разі необхідності натурні обстеження і проведення на їх основі порівняльного аналізу і часткових оцінок ступеня екологічної безпеки, достатності та ефективності екологічних обґрунтувань діяльності об'єктів екологічної експертизи (основна стадія);

5) узагальнення окремих експертних досліджень одержаної інформації та наслідків

діяльності об'єктів експертизи, підготовку висновку екологічної експертизи та подання його заінтересованим органам і особам (заклучна стадія).

Державна екологічна експертиза проводиться у разі:

1) наявної або можливої потенційної небезпеки об'єктів екологічної експертизи для навколишнього природного середовища і здоров'я людей;

2) прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими Радами народних депутатів чи їх виконавчими

комітетами, судом та правоохоронними органами відповідно до законодавства;

3) обумовленості загальнодержавними екологічними інтересами.

Державна екологічна експертиза видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, проводиться після оголошення замовником через засоби масової інформації Заяви про екологічні наслідки діяльності і подання еколого-експертним органам комплексу документів з обґрунтуванням оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

Порядок передачі документації на державну екологічну експертизу визначається Кабінетом Міністрів України.

Заява про екологічні наслідки діяльності повинна містити відомості про мету і засоби здійснення діяльності, суттєві фактори, що впливають чи можуть впливати на стан навколишнього природного середовища з урахуванням можливих екстремальних ситуацій, кількісні та якісні показники оцінки рівнів екологічного ризику такої діяльності, заходи, що гарантують здійснення

діяльності відповідно до екологічних стандартів і нормативів, та зобов'язання замовника екологічної експертизи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки при здійсненні діяльності.

У матеріалах оцінки впливу на навколишнє природне середовище запланованої

чи здійснюваної діяльності обґрунтовуються її доцільність та способи реалізації, можливі альтернативні варіанти рішень, характеристика стану навколишнього природного середовища території, види та рівні впливу на нього в нормальних і екстремальних умовах, можливі зміни його якісного стану, еколого-економічні наслідки діяльності, заходи щодо зменшення рівня екологічного ризику і забезпечення вимог екологічної безпеки.

Державна екологічна експертиза проводиться шляхом:

1) аналізу і оцінки об'єктів екологічної експертизи – групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів чи спеціалізованих установ і організацій органів Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Міністерства охорони здоров'я України;

5) еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи - спеціально створюваними комісіями із залученням фахівців - практиків та науковців інших підприємств, установ і організацій;

6) створення Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України спільно з іншими органами державної виконавчої влади міжгалузевих експертних комісій;

7) залучення на договірних засадах інших спеціалізованих організацій для попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій.

Граничні строки проведення державної екологічної експертизи об'єктів:

1) групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів, установ чи організацій

Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України – до 45 календарних днів з продовженням у разі потреби до 60 днів, а у виняткових випадках, залежно від складності проблеми - до 120 днів;

2) спеціально створеними міжгалузевими еколого-експертними комісіями чи іншими спеціалізованими організаціями - до 90 календарних днів;

3) за доопрацьованими матеріалами відповідно до висновків попередньої екологічної експертизи - до 30 календарних днів.

Початком державної екологічної експертизи вважається день подання еколого-експертному органу комплекту необхідних матеріалів і документів, а у разі необхідності – і додаткової науково-дослідної інформації з тих питань, що виникли під час проведення експертизи.

Висновки державної екологічної експертизи повинні містити оцінку екологічної допустимості і можливості прийняття рішень щодо об'єкта екологічної експертизи та враховувати соціально-економічні наслідки.

Позитивні висновки державної екологічної експертизи після затвердження їх

Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України чи його органами на місцях є підставою для відкриття фінансування проектів і програм чи діяльності.

Реалізація проектів і програм чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи забороняється.

В разі негативної оцінки об'єктів державної екологічної експертизи замовник зобов'язаний забезпечити їх доопрацювання відповідно до вимог еколого-експертного висновку і своєчасну передачу матеріалів на додаткову державну екологічну експертизу.

Позитивний висновок державної екологічної експертизи є дійсним протягом трьох років від дня його видачі.

Якщо за цей час не розпочато реалізацію рішення щодо об'єкта державної екологічної експертизи, то він підлягає новій державній екологічній експертизі.

З метою інформування населення та узгодження дій з іншими об'єднаннями громадян суб'єкти громадської екологічної експертизи оголошують через засоби масової інформації Заяву про проведення громадської екологічної експертизи, в якій зазначаються відомості про склад громадського еколого-експертного формування, перелік спеціалістів, залучених до участі в експертизі, об'єкт екологічної експертизи, строки її проведення.

Заява про проведення громадської екологічної експертизи подається до відповідних місцевих Рад народних депутатів, органів державної виконавчої влади та державної екологічної експертизи.

Висновки громадської екологічної експертизи

Висновки громадської екологічної експертизи можуть бути висвітлені у засобах масової інформації і надіслані відповідним Радам народних депутатів, органам виконавчої влади на місцях, органам державної екологічної експертизи, іншим заінтересованим органам і особам та замовникам об'єктів екологічної експертизи, стосовно яких вона проводилася.

Висновки громадської екологічної експертизи можуть враховуватися при проведенні державної екологічної експертизи, а також органами, що приймають рішення про реалізацію об'єкта експертизи.

Юридичні особи, заінтересовані в спростуванні висновків державної екологічної експертизи або їх окремих положень, подають обґрунтовану заяву до відповідних Рад народних депутатів, органів державної виконавчої влади, державної екологічної експертизи та інших органів, які приймали рішення про проведення такої експертизи. В разі відмови у розгляді заяви вони мають право звернутися до суду.

Відповідні Ради народних депутатів, органи державної екологічної експертизи, інші органи, які приймали рішення про проведення державної екологічної експертизи, зобов'язані в місячний строк розглянути подану заяву і за наявності підстав призначити проведення додаткової державної екологічної експертизи із залученням незалежних експертів. Оскарження висновків державної екологічної експертизи не припиняє їх дії.

Висновки додаткової державної екологічної експертизи є остаточними для прийняття відповідним органом рішення щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

Висновки державної екологічної експертизи можуть бути визнані недійсними в судовому порядку в разі:

- 1) порушення вимог законодавства про проведення державної екологічної експертизи;
- 2) недотримання державних санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, будівельних норм і правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- 3) неврахування важливих достовірних відомостей про стан екологічної ситуації, що склалася в районі (місці) реалізації об'єкта екологічної експертизи, який може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів, здоров'я людей;
- 4) порушення прав учасників еколого-експертного процесу, якщо це призвело до неправдивого висновку екологічної експертизи.

4. Екологічний аудит. Основні терміни і визначення.

Закон «Про охорону навколишнього середовища» від 10 січня 2002 року визначає екологічний аудит як незалежну, комплексну, документовану оцінку дотримання суб'єктом господарської й іншої діяльності вимог, у тому числі нормативів і нормативних документів, в області охорони навколишнього середовища, вимог міжнародних стандартів і підготовку рекомендацій з поліпшення такої діяльності.

Метою екологічного аудитування є оцінка впливу і прогнозування екологічних наслідків діяльності суб'єкта, що хазяює, на навколишнє середовище, установлення відповідності його діяльності вимогам діючого природоохоронного законодавства, екологічних нормативних актів, стандартів, правил, постанов і розпоряджень державних і природоохоронних

органів, визначення основних напрямків забезпечення екологічної безпеки виробництва, підвищення ефективності природоохоронної діяльності.

Мета екоаудита

контроль вірогідності видаваної підприємством екологічної інформації;
перевірка відповідності об'єкта екологічним вимогам;
оцінка існуючої системи керування навколишнього середовища і здоров'я працівників;
оцінка ризиків від регульованих і не регульованих впливів на середовище.

Форми екоаудита:

добровільний екоаудит, проведений з ініціативи підприємства;
обов'язковий екоаудит, проведений по спеціальному дозволу державних органів, наполяганню акціонерів або населення прилеглих районів.

Об'єкти екоаудита:

сировина;
продукти харчування, харчоблоки;
технологічні процеси;
продукція;
викиди в атмосферу;
стічні води;
відходи;
засобу індивідуального і колективного захисту; техніка безпеки;
Положення про політику компанії в області охорони праці і навколишнього середовища;
екологічний паспорт підприємства й ін.

Ліцензування екоаудиторської діяльності.

Норми, що регламентують порядок ліцензування діяльності, зв'язаної з природокористуванням, утримуються в багатьох нормативних актах різного рівня. Як правило, основні положення про ліцензування того або іншого виду діяльності, зв'язаної з природокористуванням, утримуються у федеральних законах, що відповідає положенням статті 49 Цивільного кодексу Російської Федерації, і потім конкретизуються в актах, видаваних Урядом Російської Федерації, а також федеральними міністерствами і відомствами. Окремі види діяльності, прямо не зазначені в законах, підлягають ліцензуванню на підставі Постанови Уряду Російської Федерації від 24 грудня 1994 року № 1418 "Про ліцензування окремих видів діяльності" Цією Постановою визначений порядок видачі ліцензій, у тому числі на діяльність в області охорони навколишнього середовища. Федеральні органи виконавчої влади, інші спеціально уповноважені на ведення ліцензійної діяльності органи, органи виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації здійснюють ліцензійну діяльність на підставі положень про ліцензування окремих видів діяльності, затверджуваних Урядом Російської Федерації. Ліцензії на

здійснення перерахованих нижче видів діяльності видаються юридичним особам, а також фізичним особам, зареєстрованих як підприємців.

Екологічний і фінансовий аудит. Подібності і розходження.

З порівняння екологічного аудита з фінансовим випливає, що екологічний аудит є добровільним видом діяльності, що здійснюється на основі розроблених базових положень і принципів і не має твердої регламентації й обмежень.

В даний час розробляється ряд настановних положень для наближення моделі екологічного аудита до моделі фінансового. Результатом цих обмежень, імовірно, будуть два типи екологічного аудита, що будуть проводитися відповідно до мет внутрішньої політики компанії і зовнішніх контролюючих структур, що наближається до системи внутрішнього і зовнішнього фінансового аудита. Як і у фінансовому аудиті, передбачається перевірка діяльності компанії і її атестація сторонніми організаціями.

Таблиця 1. Порівняння екологічного і фінансового аудита.

Фінансовий аудит	Екологічний аудит
1. Установлені законом вимоги (умови)	1. Добровільна діяльність підприємства
2. Щорічна подія	2. Немає фіксовані розклади
3 Підтвердження в офіційному бюлетені	2. Ради і рекомендації
4. Здійснюється зовнішньою організацією й опубліковується	4. Є внутрішнім механізмом керування підприємством
5. У рамках існуючих стандартів, правил, законів	5. Кілька правил і стандартів, у тому числі міжнародних, установлених на даний момент часу.
6. Установлений законом мінімальний обсяг роботи, необхідний для надання перед атестацією	6. Вимоги до виконуваної роботи обмовляються індивідуально.

Зміст екологічного аудита

Екологічний аудит повинний бути орієнтований на внутрішні індивідуальні потреби підприємства відповідно до його політики і встановлених цілями. Крім того, важливо чітко ідентифікувати мети і задачі діяльності підприємства, перш ніж визначити, який тип екологічного аудита йому необхідний. Наприклад, офіційні природоохоронні органи установлюють визначений ступінь детальності проведення екологічного аудита, тоді як рада директорів або керівництво підприємства, відповідно до власних задач і проведеною екологічною політикою, може зробити установку на проведення більш детального аудита, у якому аналізуються всі аспекти організації керування і роботи підприємства на різних структурних рівнях. Екологічний аудит можна умовно підрозділити на кілька типів у залежності

від цілей, однак вони не є взаємно виключають. Це значить, що протягом року можна провести кілька різних видів екологічного аудита: аудит управлінської діяльності підприємства, енергозбереження, мінімізації відходів, нерухомості і т.д.

При придбанні земельної нерухомості може виникнути необхідність у проведенні спеціальних досліджень з метою виявлення користувача останніх 50 років, якщо виникають підозри на забруднення навколишнього середовища.

У сфері діяльності, зв'язаної з мінімізацією відходів, може знадобитися одночасне виконання аудита і проведення досліджень щодо нових тенденцій і технологій, розроблених і впроваджених у Японії або Європі, що можуть бути адаптовані для виробничого процесу конкретного підприємства. Це може мати істотне значення для реорганізації управлінського апарата підприємства, наприклад в обов'язку персоналу, відповідального за дану діяльність, буде додатково включене проведення огляду й ОЦНКИ нової продукції і технологій, що з'являються на ринку, і розробка відповідних заходів для забезпечення їхнього впровадження в діяльність підприємства.

При визначенні параметрів екологічного аудита варто брати до уваги:

- ступінь детальності аналізу діяльності підприємства, що використовується в аудиті, тобто торкається окремих сторін або всієї діяльності компанії;
- вироблення концепції і мір, спрямованих на досягнення узгодження з нормативами і лімітами, установленими природоохоронними органами;
- географічне положення об'єкта (число офісів і місце розташування заводів);
- тимчасова структура (частота проведення аудитів);
- предмет екологічного аудита (повітря, вода, землі, енергоспоживання, відходи).

Процедура аудитування.

Процедура екологічного аудита повинна забезпечувати можливість оцінки відповідності об'єкта, що перевіряється, установленим, для нього критеріям екологічного аудита - Процедура проведення екологічного аудита простій і доступній в керуванні і виконанні. Перед проведенням аудита необхідно:

- ідентифікувати процеси, використовувані в комерційній діяльності або виробничому процесі об'єкта аудитування;
- чітко установити цільову спрямованість політики і планів підприємства;
- визначити компетенцію аудита, включаючи його структуру і масштаб;
- розробити процедури, що встановлюють порядок виконання аудита.

Основними етапами процедури екологічного аудита є:

- перевірка первинної документації, журналів реєстрації й інших матеріалів, що реєструють показники природоохоронної діяльності;
- Збір інформації в рамках проведення аудита, включаючи співбесіду з персоналом;
- візуальне обстеження об'єкта, перевірка стану й експлуатації технічних засобів;
 - інструментальний аналіз параметрів навколишнього середовища і факторів негативного впливу;
 - вироблення рекомендацій з удосконалювання природоохоронної діяльності і раціональному використанню природних ресурсів.

При проведенні аудита підприємство одержує ряд переваг:

- визначення можливих шляхів досягнення екологізації діяльності підприємства і виявлення причин, що перешкоджають досягненню цієї мети;
- зниження імовірності піддатися ризикові судового позову і виплати великої компенсації за заподіяний збиток, а також екологічних платежів і штрафів;
- посилення екологізації діяльності і політики підприємства, екологічної свідомості і підвищення екологічної відповідальності персоналу підприємства;
- визначення ступеня відповідності діяльності підприємства екологічним нормативам якості навколишнього середовища, встановленим органами федеральної державної влади і суб'єктами федерації;
- розробка заходів для поліпшення екологічної діяльності підприємства й одночасно по зниженню вартості виробленої продукції;
- розробка інформаційної бази негайного реагування на випадок виникнення небезпеки;
- поліпшення методів керування при рішенні екологічних проблем;
- Економічне стимулювання проектів, що забезпечують зниження негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- поліпшення взаємин зі структурами влади і громадськістю;
- оцінки-ризиків і збитку, зв'язаного з забрудненням навколишнього середовища в результаті виробничої або іншої діяльності підприємства;
- відповідність стандарту, що встановлює рівень екологічного ризику.

Висновок

Процедура екологічного аудитування передбачає оформлення його результатів у виді екологічного аудиторського висновку (далі аудиторський висновок), що представляється Замовникові. Аудиторський висновок — офіційний документ, завірений підписом і печаткою еколога аудитора або аудиторською організацією й утримуючий висновок про відповідність звітності і діяльності суб'єкта, що хазяює, діючому екологічному законодавству, екологічним нормативним актам, стандартам, правилам, вимогам, постановам і розпорядженням державних і природоохоронних органів і рекомендаціям з усунення виявлених недоліків. Аудиторський висновок складається за установленною формою і повинний складатися з трьох частин: вступної, аналітичної і підсумкової.

1. У вступній частині вказуються:

- для аудиторської організації — юридична адреса і телефони; порядковий номер, дата видачі і найменування органа, що видав ліцензію на здійснення аудиторської діяльності, а також термін дії ліцензії; номер реєстраційного свідчення; номер розрахункового рахунка; прізвище, ім'я і по батькові всіх аудиторів, що приймали участь у перевірці;
- для аудитора, що працює самостійно, - - прізвище, ім'я, по батькові, стаж роботи як аудитора; дата видачі і найменування органа, що видав ліцензію на здійснення аудиторської діяльності, а також термін дії ліцензії; номер реєстраційного свідчення; номер розрахункового рахунка.

2. В аналітичній частині вказуються:

- найменування суб'єкта екологічного аудита і період його діяльності, за який проводиться перевірка;

- результати експертизи відповідності діючому екологічному законодавству, екологічним нормативним актам, стандартам, сертифікатам, правилам, вимогам, постановам і розпорядженням державних і природоохоронних органів по забезпеченню екологічної безпеки, складанню відповідної звітності і станові внутрішнього контролю, що забезпечує виконання вимог екологічної безпеки;
- факти виявлених у ході аудиторської перевірки істотних порушень екологічного законодавства і правил складання нормативної і статистичної документації підприємства (суб'єкта екологічного аудита), а також порушень екологічного законодавства, що нанесли або можуть завдати шкоди державі і проживаючому населенню.

3. У підсумковій частині аудиторського висновку утримується запис про підтвердження відповідності діючому екологічному законодавству екологічним нормативним актам, стандартам, сертифікатам, правилам, вимогам, постановам і розпорядженням державних і природоохоронних органів по забезпеченню екологічної безпеки. У випадку якщо суб'єктом — Замовником у ході проведення перевірки не були усунуті істотні порушення природоохоронного законодавства, у підсумковій частині аудиторського посадовою особою і завіряється печаткою аудиторської фірми.

З висновку робиться запис про неможливість підтвердження відповідності діючому екологічному законодавству екологічним нормативним актам, стандартам, сертифікатам, правилам, вимогам, постановам і розпорядженням державних і природоохоронних органів по забезпеченню екологічної безпеки.

Кожна сторінка аудиторського висновку підписується аудитором, що проводив перевірку, і завіряється його особистою печаткою. При проведенні перевірки аудиторською фірмою аудиторський висновок, крім того, підписується керівником аудиторської фірми або уповноваженим їм іншою посадовою особою і завіряється печаткою аудиторської фірми. Виконання екологом-аудитором або аудиторською організацією умов договору оформляється актом здавання-прийняття аудиторського висновку. Суперечки матеріального характеру й інші розбіжності, що виникають між екологом аудитором або аудиторською організацією і Замовником, дозволяються у встановленому порядку.